

door bedoelde Leersaars opgesteld tegen den aanval van Ouderling Vos, voorgelezen".

In art. 26 hooren wij verder:
„De Praeses leest een, door Z.Ew. opgemaakt, voorstel voor ten einde verdere en noodloze discussiën te voorkomen, en het punt in kwestie over den doop te beëindigen; doch daar het voorgelezen voorstel bij acclamatie niet kan worden aangenomen, worden de discussiën nog weer bij vernieuwing geopend, en twee andere voorstellen aan dat van den Praeses toegevoegd.

Deze drie voorstellen worden in stemming gebracht en met meerderheid van stemmen als besluit der Vergadering aangenomen, het voorstel dat luidt:

De Vergadering heeft, naar aanleiding van deze beschuldiging, het oordeel van de leden der vergadering gehoord; daarna hebben de broeders PIETERS en KREULEN hunne verdediging voorgedragen, en is uit dit alles der Vergadering gebleken, dat ook nu nog, gelijk reeds sedert eeuwen, bij eenheid in hoofdzak verscheidenheid van opvatting in de bijzonderheden bestaat.

De vergadering geroepen zijnde om over de zaak te oordeelen, heeft betrekkelijk de hoofdzak, d.i. de betekenende en verzegelende kracht der Sacramenten in het algemeen, de Broederen niet kunnen beschuldigen in strijd te zijn met de formulieren onzer Kerk.

Zij wil evenwel niet geacht worden hierdoor te verklaren, dat de ontwikkeling van de leer des kinderdoops, zoo als die door de broeders PIETERS en KREULEN is geschied, in alle opzichten de meest juiste uitdrukking van het gevoelen der Gereformeerde Kerk is, en oordeelt dat er op dezen oogenblik geene roeping bestaat betrekkelijk de leer der Sacramenten iets meer te verklaren, dan in de formulieren vermeld is.

Deze synode-beslissing is voor de kerk van groote betekenis geweest. De aanklacht van afwijking in de leer van verbond en sacrament is afgewezen; er werd geen keer veroordeeld, maar volledige ruimte gehouden voor de opvatting, zooals die door Pieters en Kreulen met zooveel nadruk onder woorden was gebracht.

Dat is echter niet zonder strijd gebeurd. De Acta vermelden in ditzelfde verband nog het volgende: „Ds S. VAN VELZEN verzoekt dat opgeteekend worde, dat het besluit over deze gewichtige aangelegenheid tegen Z.Ew. gegeven advies genomen is". En even later wordt meegedeeld, dat Ds Joffers het volgende protest indiende: „De ondergeteekende protesteert tegen genoemde Artikel dat een boekje met eene vreemde leer, hetwelk, naar zijne overtuiging, in strijd staat met de eerste vraag van het doopsformulier van de kleine kinderen der geloovigen, in onze kerk zal geduld worden".

Het heeft er blijkbaar nog al gespannen. En ook na de synode duurde de strijd over deze kwestie nog voort. Op de volgende synode te Amsterdam in 1866 kwam de zaak opnieuw aan de orde. Verschillende voorstellen werden gedaan, waarvan tenslotte het volgende met meerderheid van stemmen als officieel besluit der vergadering werd aangenomen:

„De synode geeft den ernstigen raad, dat in het spreken, of schrijven over de leer der Kerk, en in het bijzonder over de leer des Doops, gelet worde op de wijze, waarop de Belijdenisschriften de leer onzer Kerk uitdrukken, en dat elk zich zooveel mogelijk wachte voor het gebruik van andere uitdrukkingen, dan in de Belijdenisschriften onzer Kerk gebezigd worden, vooral met het oog op de verschillende opvatting van de betekenis en verzegeling der Sacramenten".

Wie denkt niet aan de beschamende en kerkscheurende beslissingen van 1942 en latere jaren over deze ingrijpende materie? De Chr. Afgescheiden Geref. Kerk heeft zich in de vorige eeuw gewacht voor beslissingen, die zij niet met het volste recht en met volkomen duidelijkheid aan Gods Woord kon ontleenen. Ze heeft daarmee het spoor gevolgd van de Dordtsche Synode, die ook over deze vragen niet méér heeft willen uitspreken dan zij op dat oogenblik in strikte gebondenheid aan den tekst der Schrift kon doen. De synodes van 1942 en daarna meenden het beter te weten; ze hebben er een kerkscheuring aan gewaagd, en die volgehouden, ook toen ze later zelf moesten erkennen, dat de formule van 1942 nog wel voor verbetering vatbaar bleek te zijn (om het maar maar te zeggen). Wie echter vraagt naar het officiële standpunt van de kerken der Afscheiding in deze kwestie, moet niet aankomen met enkele particuliere uitspraken van één of meer Afgescheidenen; hij zal moeten erkennen, dat de kerken der Scheiding geweigerd hebben, het vonnis te voltrekken, wat nu over ons is uitgesproken en doorgevoerd in den Naam des Heeren. Zoo mogen wij voor het forum der geschiedenis, voor de oogen van ons voorgelicht vrij het hoofd opheffen: wij zijn wedergekeerd tot en wenschen te blijven bij de vrijheid, die ook zij nog geen honderd jaar geleden uitdrukkelijk hebben bevestigd en gehandhaafd.

Maar daarmee mag onze beschouwing niet eindigen. Want de synodebesluiten van 1863 en 1866 hebben niet alleen de groote waarde, dat zij de kerk voor verscheuring en laster hebben behoed (al is dat natuurlijk al een daad van veel betekenis). Door deze beslissing is ook ruimte gemaakt voor de doorwerking van de reformatische gedachten over verbond en doop,

waardoor wij nog vandaag aan den dag de kracht mogen putten om sterk te staan tegen allerlei wind van leer, tegen allerlei ondermijning van Gods verbond en Zijn beloften. Om dat duidelijk te maken keeren we nog even terug tot de geschiedenis.

Door de genoemde synodebesluiten kreeg vanzelfsprekend de opvatting, zooals die door Pieters en Kreulen werd voorgestaan, een belangrijken steun. Maar ze werd ook aanleiding tot een fellen aanval van buiten de kerk, en wel van den kant der Baptististen. Geen wonder! De beide predikanten hadden in hun bovengenoemd boekje er herhaaldelijk op gewezen, hoe vaak ongemerkt allerlei Baptistische of Doopersche gedachten de zuivere verbondsgedachte in de Gereformeerde kerken vertroebelden. Da Pieters wist dit van vlakbij: in zijn omgeving, in Friesland, werkte de historische invloed van de doopsgezinde richting nog duidelijk na. Welbewust heeft hij daar-tegenover positie gekozen in de verbondleer van de Reformatoren.

Naar aanleiding van het door hem en Ds Kreulen uitgegeven boekje verscheen een brochure van een zekeren Willems, ouderling bij de Baptisten te IJlham in Oostfriesland. De titel luidde: „De kinderdoop der gereformeerden, volgens het werkje van K. J. Pieters en J. R. Kreulen..... is buiten en tegen het bevel des Heeren, en in strijd met de leer van de onmacht des menschen tot geestelijk goed; personeele verkiezing; bijzondere verlossing; krachtadige roeping; volharding". (Men ziet: het gaat uitdrukkelijk onder dezelfde leuzen, waarmee men van synodale zijde tegen ons is opgetreden!).

Tegen dit geschrift, waarvan de titel voor zichzelf spreekt, publiceerde Ds Pieters in 1866 een uitvoerige weerlegging: „Het Baptisme bij het licht der H. Schrift en der geschiedenis beoordeeld en in 't licht gesteld. Een ernstig woord van waarschuwing tegen deze gezindte aan de Chr. Afgesch. Gereformeerden, 'de Vrienden der Waarheid' en allen die belang stellen in het Koninkrijk Gods op aarde".

Hierin merkt hij eerst op, dat het vroeger door hem met Ds Kreulen geschreven doopsboekje tegenspraak heeft uitgelokt in eigen kring: „niet in den vorm van wetenschappelijke of grondige weerlegging, hiertoe scheen de vereischte moed of kracht' te ontbreken, maar als verdachtmaking van onrechtzinnigheid, dat natuurlijk veel gemakkelijker was, en in een streven om deze gewaande ketterij door een veroordeeld kerkelijk vonnis te treffen. De uitslag beantwoordde echter niet aan het oogmerk. De rechter die men had ingeroepen" (de synode, L. D.) „verklaarde dat hij de beklagden niet kon beschuldigen van de betekenende en verzegelende kracht der sacramenten (want dit had men tot punt van aanval gekozen) in strijd met de belijdenis der kerk te hebben voorgesteld. Hiermede was deze kwestie op kerkelijk gebied althans rechtelijk geëindigd" (pag. II).

L. DOEKES.

KERKELIJK LEVEN

SAMENSPREKING, AL OF NIET?

Ten vervolge op hetgeen wij over deze aangelegenheid reeds eerder publiceerden, berichten we, dat volgende brief inkwam bij de hierna te noemen deputaten:

Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland. Zwolle Oct. 1946. Aan de deputaten van de Generale Synode der Geref. Kerken in Nederland (onderh. art. 31 K.O.), Groningen Mei 1946.

Waarde Broeders,

De door de Gen. Syn. van Utrecht Jan-Maart 1946 benoemde deputaten voor een eventuele samenspreking met U en met deputaten van de Chr. Geref. Kerk hebben het antwoord, dat Uw Synode, die in Mei 1946 te Groningen vergaderde, hun zond, aan ons, Gen. Syn. der Geref. Kerken, vergaderd te Zwolle Sept.-Oct. 1946, voorgelegd.

Het doet ons leed, uit dat antwoord en uit het daarbij gevoegde rapport en 't daarbij gevoegde getuigenis te moeten constateeren, dat Uw Synode gemeend heeft, het door de Synode van Utrecht gedane voorstel als „zondig, schadelijk, gevaarlijk en zinloos" te moeten afwijzen. Wij hadden op een andere ontvangst van dat voorstel gehoopt. Wij hoopten, dat Gij en Uw Synode daarin vooral zoudt hooren de begeerte naar kerkelijke gemeenschap met degenen, met wie wij ons nog steeds in Christus vereenigd weten.

Dit laatste geloof Gij van ons niet, of in elk geval is het U onbegrijpelijk, hoe wij dit kunnen zeggen. Uw Synode schrijft in haar getuigenis: „O, en dat is wel het eerste, men durft het aan, te verzekeren, dat met schorsing en afzetting, „op grond" van artikel 79-80 der Kerkenordening, ons geenerlei vonnis getroffen heeft aangaande onzen staat voor God". Uw Synode meent, dat daardoor een „eetlijk en open" gesprek onmogelijk wordt; immers „alle artikelen zegen overduidelijk, dat naar het oordeel der kerk de geschorsten een openbare grove zonde bedreven hebben, die den bedraver bij de wereld eerloos doet zijn en in een „gemeen lid" der afwijking voorwerp is".

Nu is het noodzakelijk, onderscheid te maken tusschen schorsing en afzetting uit het ambt enerzijds en afhouding van het avondmaal en afsnijding van de gemeente anderzijds. Er kunnen zich gevallen voordoen, en er hebben zich meermalen gevallen voorgedaan, waarbij wel afzetting uit het ambt noodzakelijk was, zonder dat daarop wering van het avondmaal behoeft te volgen. Een verwijzen naar art. 79 en 80 van onze kerkenordening houdt niet in, dat al de daar gebruikte qualificaties op ieder geval toepasselijk zijn. Of

het inderdaad tot afhouding van het heilig avondmaal moet komen, zal bij ieder geval afzonderlijk beoordeeld moeten worden. Het kan toch zijn, dat iemand op grond van bepaalde kerkrechtelijke inzichten komt tot handelingen, die de kerk als „openbare scheurmaking" moet veroordeelen, en tengevolge waarvan de kerk hem niet in het ambt kan handhaven, terwijl er toch geen reden is om hem te excommuniceren. Er is te meer reden om hierop te wijzen, omdat de Syn. van Middelburg 1933 uitdrukkelijk heeft uitgesproken, dat in bepaalde gevallen wel afhouding van het avondmaal noodzakelijk kan zijn, maar niet tot de uiterste trap van excommunicatie mag worden overgegaan zoolang het formulier van den ban niet toepasselijk geacht wordt. Wij nemen aan — en wat van Uw zijde daarover gepubliceerd is, bevestigt ons in die gedachte — dat Uw kerkrechtelijke inzichten, welke wij afwijzen, Uw handelingen bepaald hebben. Of en in hoeverre dat bij een ieder, die in Uw kerkverband leeft, het geval is, kon niet meer uitgemaakt worden, doordat de kerkelijke gemeenschap verbroken werd. In elk geval is, voor zoover ons bekend is, op niemand in dit conflict de persoonlijke censuur toegepast. Op grond van al het bovenstaande blijven wij U allen als broeders in Christus, zij het als dwalende broeders, erkennen en blijft ons hart naar het herstel der kerkelijke gemeenschap met U in den weg van haarheid en recht.

Wij verkeerden echter in twijfel, of niet juist Gij van Uw zijde ons rekent buiten het koninkrijk Gods te staan. Er komen in het door U ons toegezonden rapport uitdrukkingen voor, die ons ontsteld hebben. Blijkbaar heeft de bij Uw verband aangesloten kerkeraad van Breda aan Uw Synode geschreven, dat een samenspreking als door ons gevraagd niet kon en mocht plaats hebben en ter fundering van zijn oordeel gewezen op de uitspraken der Schrift: „Verwerp een letterchen mensch na de eerste en tweede vermaning" en: „Wat mededeel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid?" en die andere, waarin Christus zegt, dat men het heilige niet den honden zal geven. Op dit schrijven heeft het rapport geen ander antwoord, dan dat de „krumknechten" ook den honden toevallen, en dat onder „honden" te verstaan zijn degenen, die voor geen enkel medicijn toegankelijk zijn, wat bij ons, generaal genomen, nog niet definitief gebleken is. Bijna nog sterker spreekt het volgende: wanneer de Kerkeraad van Breda er op wijst, dat men een geloovige en een ongeloovige niet onder één juk mag plaatsen, wordt in het rapport geantwoord: „Maar indien een correspondentie geopend wordt, die het recht des Heeren trouw bedient, is hiervan geen sprake, en kan gehoopt worden op deze vrucht, dat geloovigen, die nu nog eenzijdigen ploeg trekken met wie ons uitwerpen, ophouden met dit door Paulus veroordeeld bedrijf". Welke andere conclusie kan daaruit getrokken worden, dan dat er onder ons mischien nog wel enkele geloovigen zijn, maar dat wij niet meer als een kerk, als een vergadering van geloovigen, kunnen aangemerkt worden? Het ligt dan ook geheel in de lijn van deze gedachtegang, dat Gij in Uw schrijven de Deputaten van de Utrechtse Synode begeert immers een samenspreking op grond van de Heilige Schrift en de Drie Formulieren van Eenigheid. Wanneer wij geen geloovigen zijn, staan wij zelfs niet enigermate op die basis. En welk heil is er te verwachten van een samenspreking, waarbij men niet van beide zijden elkaander als broeders in Christus, zij het dan als dwalende broeders, erkent?

Gij twijfelt er aan, of het ons met die basis wel ernst is. Het ons toegezonden rapport betoogt, dat de Utrechtse Synode beter gedaan had, de vroegere leernitspraken discutabel te stellen of voor het minst die te laten voor wat zij waren; nu heeft zij echter een nieuwe verklaring gegeven. Aan die verklaring, waarvan zij het gezag van een belijdenis-uitspraak toekende, zijn dan haar deputaten eveneens als aan de belijdenis zelf gebonden. Het is nu niet de gelegenheid, de motieven te bespreken, welke de Utrechtse Synode er toe geleid hebben, deze nieuwe verklaring vast te stellen; wij hopen, dat dat bij de gewenschte samenspreking zal kunnen geschieden. Wel is er nu aanleiding, op te merken, dat deze nieuwe verklaring, evenals de belijdenis zelf, altijd appellabel is aan de Schrift. Indien U tegen deze verklaring bedenkingen zoudt hebben op grond van Schrift en belijdenis, zullen onze Deputaten die bij de samenspreking gaarne van U vernemen; en indien Gij hen en ons van het onschijnlijkheid dier verklaring zoudt kunnen overtuigen, zouden wij bereid zijn, die terug te nemen of te wijzigen. Het uitgangspunt bij die bespreking zou dan echter moeten liggen in de belijdenis, waarmee wij van beide kanten verklaren in te stemmen. Wij zijn van onze zijde te zeer overtuigd van eigen feilbaarheid, dan dat wij niet altijd bereid zouden zijn naar U en Uw bezwaren te luisteren. Van harte hopen wij, dat diezelfde gezindheid ook bij U aanwezig zal zijn. Wij blijven dan hopen, hoewel wij daarvan in het ons toegezonden rapport en getuigenis weinig bemerkten. Wij worden in dat getuigenis overeenkomstig den geest van dat rapport opgeroepen om ons te bekeeren van onzen zondigen weg, maar het blijkt niet, dat Gij U ook telkens bezint, of Gij U op een verkeerdere weg bevindt. En zoudt Gij ons niet willen aanhooren, wanneer wij U van het verkeerde van dien weg zouden trachten te overtuigen? Broeders, indien wij in dien geest zouden willen spreken, samen luidende om de leiding van Gods Geest, zou er dan geen licht in deze duisternis komen? Laten wij van beide zijden de gelegenheid daartoe niet verzuimen!

Gaarne willen wij een bepaald bezwaar, dat aan Uw zijde blijkt te bestaan, wegnemen. De Utrechtse Synode spreekt van leerpunten, die ons tot nu toe scheiden. Uw Synode meent, dat daardoor de eigenlijke oorzaken van de geslagen breuk aan de aandacht onttrokken worden. Het is zeker niet de bedoeling van de Utrechtse Synode geweest, dat over niets anders dan over de confessionele verschillen gesproken zou worden. Slechts meende zij, dat in de confessionele verschillen de diepste oorzaak der scheuring lag en dat die daarom het eerst voor bespreking in aanmerking kwamen. Zij meende, dat, ook wanneer de bespreking bij een ander punt zou begonnen worden, zij toch telkens naar de confessionele verschillen zou terugleiden. Bovendien had zij een bespreking tegelijk ook met Deputaten van de Chr. Geref. Kerk op het oog, en het zijn toch vooral de confessionele verschillen, welke de drie kerkelijke gemeenschappen gescheiden van elkander doen leven. Het zal echter nog geruimen tijd duren, voordat de Synode der Chr. Geref. Kerk vergadert en op ons verzoek kan antwoorden; daarom zou er alles voor te zeggen zijn,

elijk avondmaal moet
k beoordeeld moeten
d op grond van be-
tot handelingen, die
moet veroordeelen, en
het ambt kan hand-
len te excommuni-
te wijzen, omdat de
k heeft uitgesproken,
van het avondmaal
de uiterste trap van
zoolang het formul-
it wordt. Wij nemen
gepubliceerd is, be-
kerkechtelijke inzi-
a bepaald hebben. Of
jw kerkverband leeft,
worden, doordat de
d. In elk geval is
n dit conflict de per-
n al het bovenstaande
stus, zij het als dwa-
hart naar het beratel
in weg van waarheid

iet juist Gij van Uw
Gods te staan. Er
apport uitdrukkingen
r heeft de bij Uw
da aan Uw Synode
door ons gevraagd
fundering van zijn
chrift: „Verwerp een
rede vermaning“ en:
met de ongerechtig-
t, dat men het heilige
ven heeft het rapport
kens“ ook den hon-
verstaan zijn degenen,
jk zijn, wat bij ons,
bleken is. Bijna nog
Kerkeraad van Breda
een ongelooftige niet
het rapport geant-
geopend wordt, die
hiervan geen sprake,
dat geloovigen, die
wie ons uitwerpen,
eld bedriegt“. Welke
worden, dan dat er
eloofigen zijn, maar
vergadering van ge-
let ligt dan ook ge-
lat Gij in Uw schrij-
me aansprekt niet
J niet aannemen, dat
roedernaam weigeren
in dit opzicht eerst
de begerde immers
elinge Schrift en de
t wij geen geloovigen
de basis. En welke
onspreking, waarbij
broeders in Christus,
t?

de basis wel ernst is,
dat de Utrechtse
uitspraken disputabel
voor wat zij waren;
ig gegeven. Aan die
a belijdenis-uitspraak
er als aan de belij-
gelegenheid, de mo-
e Synode er toe ge-
te stellen; wij hopen,
zal kunnen geschie-
ken, dat deze nieuwe
tijd appellabel is aan
ig bedenkingen zoude
a, zullen onze Depu-
n U vernemen; en
elike diert verklaring
ereid zijn, die terug
nt bij die bespreking
ijdenis, waarmee wij
u. Wij zijn van onze
eide, dan dat wij niet
erwaten te luisteren.
heid ook bij U aan-
ewel, wij daaraan in
is weinig bemerkten.
meting den geest van
ren van onzen zon-
J ook telkens bezint,
h. En zoudt Gij ons
in het verkeerde van
Broeders, indien wij
nen biddende om de
licht in deze duister-
te gelegenheid daartoe

r, dat aan Uw zijde
uiche Synode sprak
heiden. Uw Synode
ken van de geslagen
n. Het is zeker niet
e geweest, dat over
verschillen gesproken
e confessionele ver-
ag en dat die daarom
kwamen. Zij meende,
ander punt zou be-
e confessionele ver-
zij een bespreking
Geref. Kerk op het
ele verschillen, welke
heiden van elkaar
tijd duren, voordat
it en op ons verzoek
voor te zeggen zijn

dat nu reeds Deputaten van Uwe en onze zijde met elkander
spraken. En wanneer Uw Synode dan uitsprekt, „dat het
thema der gedachtenwisseling primair zal moeten zijn het ge-
heel der uit de officiële stukken reconstrueerbare eigenlijke
oorzaken der geslagen breuk“, ontmoet dat van onze zijde
geen bezwaar. Wij zijn integendeel gaarne daartoe bereid.

Wel bestaat er van onze zijde overwegend bezwaar tegen
den voorstel, dat de gedachtenwisseling voorshands alleen
schriftelijk zou dienen te geschieden. Wij voorzien, dat zulk
een correspondentie ons op een onafzienbaar langen weg zou
brengen. Hoe licht zullen er bij zulk een correspondentie of voor-
komsten of onmiddellijk uit den weg geruimd konden worden!
Het motief tot het voorstel Uwer Synode was blijkbaar, dat
alle geloovigen met de gedachtenwisseling moeten kunnen
meeleven. Wij meenen, dat aan dit laatste tegemoet gekomen
kan worden, doordat telkens van de bespreking een gemeen-
schappelijk opgesteld communiqué wordt uitgegeven. Dit is dan
ons voorstel.

En nu, broeders, van harte hopen wij, dat Gij tot zulk een
samenpreking als wij U nu voorstellen, bereid zult zijn. De
Geest Gods doordringt ons beiden zoozeer van den eisch,
tot het uiterste te worstelen om de noodzakelijke eenheid der
geloovigen, dat wij beiden onszelf kunnen verloochenen en de
hindernissen overwinnen! En geve de Heere dan van die
samenpreking een ons allen verrassende vrucht!

Namens de Synode, het Moderamen:
(w.g.) H. A. MUNNIK, praeses.
(w.g.) S. G. DE GRAAF, assessor.
(w.g.) C. VAN DER WOUDE, scriba I.
(w.g.) L. VAN DER ZANDEN, scriba II.

Het begeleidend schrijven luidde als volgt:
Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland.
Groningen 11 Oct. '46. Aan den Welc. Heer Ds L.
Doekes te Rotterdam.

Waarde Broeder,
Hiermede zend ik U het antwoord onzer Synode op Uw
schrijven aan de deputaten der Utrechtse Synode. Om van
het begin af het meeleven van de leden der beide kerken
mogelijk te maken, besloot de Synode dit schrijven te publi-
ceeren.

Namens de Generale Synode:
(w.g.) L. VAN DER ZANDEN, 2e scriba.

Tot zoover dus de beide officiële stukken.

We kregen de copie ervan eerst in handen, toen
het zetsel voor het nummer van verleden week al op-
gemaakt was, en konden dus niet eerder publiceren.

Een officieel antwoord is, dat verstaat men,
eerst mogelijk, als deputaten vergaderd hebben; dat kan
nog wel even duren. Om die reden willen we, zuiver
persoonlijk sprekende, al zijn daar overigens eenige
bezwaren tegen, toch maar vast enkele opmerkingen
aan dit stuk en zijn geleide-briefje vastknopen. Zoo-
dra het officiële antwoord zal zijn verzonden, hopen
we het eveneens hier te publiceren. Wat nu volgt is
particulier.

1. „Leuk“, maar niet eerlijk, is wat, „namens“ zijn
synode, dr v. d. Zanden schrijft, n.l. dat men „om VAN
HET BEGIN AF“ het meeleven van de beide kerken
mogelijk te maken, DIT stuk van zichzelf nu gaat pu-
bliceeren. Men weet, dat wij daar niets tegen hebben.
Alleen maar: dit is het begin NIET. Dit is het VER-
VOLG. Waarom heeft men niet gepubliceerd wat van
ONZE zijde geschreven werd? Waarom doet men zijn
best, den inhoud daarvan aan zijn eigen volk te ont-
houden?

2. Ds L. Doekes niet alleen, maar ook alle anderen,
ook prof. Greijdanus, en ik, heeten nu ineens „waarde
broeders“. Welja. Hoe ds Doekes is aangesproken bij
zijn wegzending, weet ik niet. Wat prof. Greijdanus
aangaat: die is geschorst o.a. wegens het aan-
richten van scheuringen en tweedracht
in de kerken, en daarna heeft men het leugentje
van den „kerkeraad“ van dr Impeta en diens scriba
mr v. d. Oever prompt gebruikt, om van de „zaak-
Greijdanus“ af te komen; het leugentje, dat „dr
S. Greijdanus door woord en daad met de gemeen-
schap der kerk“ (bedoeld is: „de gereformeerde kerk
van Kampen“) „gebroken heeft“, art. 630 Acta. En
aangezien ook emeriti-hoogleraren „blijkens art. 7
van het Reglement voor de theologische opleiding“
(al die deftigheid staat er heusch) „leden moeten zijn
van een gereformeerde kerk“, en hetzelfde geldt „voor
een emeritus dienaar des Woords“ maakte de synode-
Berkouwer zich van hem maar verder af (art. 630).
Over mijzelf zal ik maar zwijgen. We behooren
dus tot geen van de gereformeerde
kerken..... volgens deze synode. En toch maar
„waarde broeders“? De broeder-naam krijgt hier een
andere dan kerkelijke waarde. Indien ook maar
„waarde“. „Waarde verharde en niet-bekeerde scheur-
maker“? Ik ken dit genus niet.

3. Waarom spreekt dit stuk onwaarheid? Het zegt,
dat de Groningsche synode gemeend heeft, het door
de synode-Duursema gedane „voorstel“ te moeten af-
wijzen. Dat staat in de stukken van onze synode
evenwel niet. Er staat: „dat inwilliging van het tot
haar gekomen verzoek IN DEN DAARAAN BLIJ-
KENS ZIJN TEKST GEGEVEN VORM van Godswege
ons verboden wordt als zondig, schadelijk, gevaarlijk
en zinloos“. Men spreekt dus onwaarheid, en laat weg,
waar het op aankomt. En passant maakt men dan
ook nog van wat heelemaal geen „voorstel“, doch een
„verzoek“ was, toch maar een „voorstel“. Wanneer
citeeren deze kerkleiders, die destijds de markt over-
stroómden met toelichtingen etc. nu toch eens pre-
cies? Vooral als zij klagen, op een andere ontvangst
van hun „voorstel“ te hebben gehoopt?

4. Waarom klagen ze, dat onze synode „niet hoorde“
in hun „voorstel“ (!) wat zij er thans in zeggen

hoorenswaardig te zijn? Onze synode heeft precies
den tekst van hun „voorstel“ bekeken,
en daarvan het hare gezegd; m.a.w. ze heeft alles „ge-
hoord“ wat daar heusch in lag. Waarom gaat men
niet in op onze argumenten omtrent wat er in dien
tekst eigenlijk staat (en niet staat)?

5. Waarom spreekt dit stuk ook vervolgens onwaar-
heid? Men zegt, dat de Groningsche synode uit de
(door haar afgewezen) achter-af-bewering, dat
de doemvonnissen geen oordeel inhielden over onzen
„staat voor God“ heeft afgeleid, dat DAARDOOR een
„eerlijk en open“ gesprek onmogelijk wordt. Men sug-
gereert dus: ziet ge wel, de „vrijgemaakten“ willen
niet. Maar er staat in de Groningsche papieren iets
anders. Dit staat in ons „Getuigenis“:

„Wie voor Gods aangezicht één willen zijn of
worden, die zullen moeten beginnen de FEITEN,
die tot nu toe de eenheid in den weg stonden, EER-
LIJK en OPEN te bespreken, eerst voor den Heere,
daarna ook voor de menschen“.

6. Hetgeen in dit Zwolsche stuk opgemerkt wordt
over schorsing en afzetting OP GROND van art.
79-80 K. O., zonder dat wering van het avondmaal
behoefde te volgen, is in ons blad, o.a. door br. P.
Groen, al herhaaldelijk besproken. Wij veroordeelen
deze quasi-interpretatie als ijdel. Als men iemand
schorst op GROND van een artikel, zegt men: DAT
artikel is HIER toegepast. Bovendien heeft men,
wat in 1926 dr Geelkerken niet eens in het synodale
besluit overkomen is, in het geval van de eerste schor-
sing UITDRUKKELIJK verwezen naar het AVOND-
MAALSFORMULIER. De DAAR genoemde zonde was
het, volgens dr Nauta, alias commissie, alias synode,
alias moderamen. In DIE „zonde“ heeft b.v. onderge-
teekende volhard. Er kan dus geen sprake van zijn,
of hij is de afsnijding waardig, een „ver-
rot lid der kerk“. Meent men dat niet, dan moet
men zeggen: wij nemen onder hartelijk leedwezen
en met vraag om vergiffenis wegens onze openbare
zonde tegen het negende gebod (geval-Greijdanus,
o Ridderbos!!!! God weet het nog, dat ge hem daar-
van hebt laten beschuldigen, en laten wegzenden...) onze
openlijke stelling terug, dat artikel 79-80 op U
toepasselijk is. Dat moet ge zeggen, niet terwille van
eenigen persoon, doch omdat het gaat over uw
„wet“, die gij goddelijk noemt, en: terecht „toegepast“.

En dan die bewering, dat verwijzing naar art. 79-80
NIET inhoudt, dat AL de daar gebruikte qualificaties
op IEDER geval toepasselijk zijn. Wie heeft dat be-
weerd, synode-Munnik? Niemand. Meinede, simonie,
gewoonlijke dronkenschap, b.v., zijn ons niet ver-
weten. Maar de artikelen 79-80 zeggen duidelijk, dat
ze gelden voor „openbare grove zonden“, die der Kerk
schandelijk OF OOK bij de overheid strafwaardig zijn;
het laatste is (tegenwoordig) niet in geding, het
eerste blijft dus over (art. 79). En dus blijft over:
een zonde, die „in een ander gemeen lidmaat der Kerk
der afsnijding waardig zou gerekend worden“. Wie
zich dus verhardt in die zonde, en dat hebben alle
„getuchtigden“, ook alle aangeschreven deputaten,
hoofd voor hoofd gedaan, volgens de logica-Duursema-
synode, is inderdaad de afsnijding waardig. De excom-
municatie. U hadt dan ook, synode-Berkouwer, geen
briefje Impeta-v. d. Oever inzake prof. Greijdanus en
mij, hoeven af te wachten. (Zie boven). Uzelf hadt
ons al afsnijdingswaardig verklaard. En uw tweede
geschamel met het avondmaalsformulier was alleen
maar geknoei.

7. Wel, wel, we zijn „op grond van BEPAALDE
KERKRECHTELIJKE INZICHTEN“ gekomen tot de
veroordeelde handelingen? De Rotterdamsche dominee
Tazelaar met zijn beweringen omtrent „uitdrukke-
lijke w o o r d b r e u k“ van K. S. heeft dus onge-
lijk? Maar dat zeggen óók de synodale stuk-
ken. En, het heette toch allemaal revolutio-
nair? En nu ineens consequentie van BEPAALDE
INZICHTEN? Dus van VALSCHE LEER? Maar het
heeten immers allemaal orde-kwestie? En prof. Greij-
danus dan? VIJFDE en NEGENDE gebod! Dat was
door hem overtroffen. Ook kwam een TOELICHTING
(nummer zooveel), ditmaal op de schorsing van K. S.,
vertellen, dat „de synode op goede gronden
mocht verwachten, dat K. S. vanuit zijn
isolement (onderduikerij) haar (!) niet ver-
der zou bestrijden, bl. 9. Men verwacht ginds,
dat ge niet zult handelen naar uw KERKRECHTE-
LIJKE INZICHTEN. Maar hoe kunnen dan de heeren
verzekeren, bl. 16, dat K. S. met de beginselen, (een
dik woord was toen in de mode), met de beginse-
len der K. O. ten eenenmale (ge hoort het door dr
Dijk lezen) in strijd handelde, en dat hij zelf, K. S.,
dit OOK HEEL GOED KON WETEN? Dat K. S. zijn
belofte (ondertekeningsformulier) geschonden
heeft? En meer van dit moois? Tegen den achtergrond
van deze ernstige dingen concludeeren we: één van
beide, óf de openlijke aantijgingen, die den inzet vorm-
den van de schorsingswoede, waren een openlijke
zonde tegen het negende gebod (maar
dan moet niet prof. Greijdanus, doch dan moeten zijn
schorsers geschorst worden), óf, dit honig-zoete po-
ginkje, om van het Groningsche rapport af te komen,
is een nieuwe camouflage, met handhaving in-
tusschen van die publieke aantijgingen.

8. Wat die synode van Middelburg betreft: ten
eerste kan de eene dwaasheid niet „gegrond“ worden
op een andere. Ten tweede: HOE DURFT MEN? We

vermoeden — want deze synode onthoudt zich al weer
voor de zooveelste maal van nauwkeurige opgave van
haar eigen „bronnen“ — we vermoeden, dat men het
oog heeft op wat staat in de Acta van 1933, artikel
230. Daar gaat het over „kerkelijke behandeling van
LEDEN DIE ELDERS KERKEN“. Wel, wel, wel,
heeft één van de geschorsten ooit elders gekerkt?
Dat hebben wel synodocraten gedaan. Maar niet één
van de geschorsten. Waar haalt men de vrijmoedig-
heid vandaan? Er staat in het Middelburgsche besluit:

dat men lidmaten, die elders kerken, zich niet met
uitdrukkelijke verklaring afscheiden, noch dit zelfs
willen, herhaaldelijk en met lankmoedigheid ver-
mane, en eindelijk op hen, bij volharding in hun
ongehoorzaamheid, de wettige kerkelijke censuur
toepasse;

welke te verstaan zij in dien zin, dat ten laatste
voortgeschreden worde tot excommunicatie met het
formulier van den ban;

maar dat in gevallen, als het enkel geldt, uit ge-
brek aan kerkelijk besef kerken bij gereformeerde
predikers buiten onze kerken, wel met groote lank-
moedigheid en geduld vermanend worde, en als zij
naar deze vermaning niet luisteren, het Avondmaal
ontzegd worde;

maar dat niet tot den uitersten trap der excom-
municatie worde overgegaan, zoolang het formulier
van den ban niet toepasselijk geacht wordt.

Het Middelburgsche besluit maakt dus „gewone“ en
nog al onkundige „elders kerken de“ leden.

Maar in het geval der geschorsten en afgezeten
betroof het nota bene, voorgangers in eigen kerken,
die nooit elders kerkten, zooals... die niet-geschorste
dominees, tot synodeleden toe, die bij de vrijgemaakten
voorgingen, maar die men loopen liet omdat men nu
eenmaal ginds met duizend en één maat meet.....
Wat een drogreden.....

En als men dan bedenkt, dat men in het geval-
Schilder aan Kampen berichtte, dat deze hardnekkige
zondaar, schuldig aan een in het Avondmaalsformu-
lier genoemde overtreding, niet van de tafel behoefde
te worden geweerd, wel, dan verfrommelen we heel dat
papiercomplex met een verontwaardiging, die geen
woord meer veil heeft voor het in- en uit-redeneren.

8. Als men nu meent, dat wij hebben gehandeld
naar kerkrechtelijk inzicht, en niet tegen beter weten
in, niet revolutionair, niet met schending van beloften,
en zoo voort, dan moet men dat niet „in het algemeen“
zomaar beweren, maar van de bepaalde personen
concreet verklaren, met naam en toenaam, en dan
met herroeping van vroegere vonnissen; en niet in
een officieus stukje, maar in de officiële Acta. En
dan niet een slag om den arm houden, zóó, dat men
wel de leden onzer kerken vangen kan, maar en pas-
sant zich de vrijheid voorbehoudt, de geschorsten te
laten liggen onder het „vonnis“, en van de leden los
te werken.

9. Op niemand de persoonlijke censuur toegepast?
Wel, het was tien en tienmaal erger. Het was — denk
b.v. aan Bedum — zoo maar uit de kerk zetten, DE
kerk.

10. Klakkeloos beweert men, dat het Groningsche
Rapport op hetgeen Breda schreef „GEEN ANDER
antwoord“ gaf, dan... wat hier staat. Wij hebben in
ons vorig nummer al gezegd, dat dr H. N. Ridderbos,
die ook zooiets beweerde, onwaarheid sprak. Dat geldt
helaas óók van dit synodale stuk... En dan die titula-
tuur: mijne heeren? Moeten we soms liever naspreken
de woorden, waarmee ds J. S. Post, en andere ambts-
dragers, weggezonden zijn, dat n.l. tusschen hen en de
synodocraten GEEN GEESTELIJKE GEMEENSCHAP
meer mogelijk is? Wat is dat voor een willekeur?
Als wij letterlijk zeggen wat adressanten (ook in het
Groningsche Rapport) hebben kunnen lezen, dat
Paulus hoopte, sommigen uit zijn ontrouwe
broeders tot jaloeschheid te verwekken, dan
zouden zij, met de hier gevolgde logica, kunnen zeggen:
o, dan zijn we zeker „ontrouwe broeders“; waarmee
heel de passage evenwel van haar kracht beroofd zou
zijn; men laat die passage dan maar liever onbe-
sproken.

11. Even later stelt men de vraag: zijn wij, kerken
der Zwolsche synode, nog een VERGADERING van
geloovigen? en wil dáárop een categorisch ant-
woord..... Laat men eerst maar eens categorisch
antwoorden op de bezwaren van wie beweerden, dat
men van gindsche zijde begonnen is, zie boven, de
geestelijke gemeenschap niet meer aanwezig te achten.
Maar voorts: als het dan eenigszins theatraal heet:
„wanneer wij geen geloovigen zijn, dan..... etc.“, dan
zouden wij vragen: lees toch „De Heraut“
n o g e e n s n a. Die herinnerde eraan, dat Calvijn
onder het pseudoniem nog resten der kerk zag, maar toch
zei Calvijn (en de belijdenis): het INSTITUUT van
Rome is geen VERGADERING van geloovigen. Een
discussie over de vraag, of de personen geloovigen
zijn, doet niets ter zake. Wij willen met de heeren wel
spreken over de vraag, of hun geloovigen uitstootend
instituut een VERGADERING (iets anders dan: een
optelsom) van geloovigen is. De kerk heet een KOEI
der schapen, een NET van visschen. Moet men het
verschil tusschen kooi en schap, tusschen net en
visch veronachtzamen, en daarop zijn onwilligheids-
inzake-zakelijk handelen „gronden“?

12. Ons interesseert een nieuwe dogmatische ver-
klaring in geen deele, al kwamen er nog meer bij

de ettelijke, die er al zijn, en waarin geen mensch meer weg weet. Ons interesseert wat in 1944 geschied is. Daarop zijn we uitgeworpen. Zonneklaar blijkt uit de betreffende passage van het Zwolsche stuk, dat men ons verleiden wil, te gaan praten over dat nieuwe creatuur. Maar wij zijn geen kinderen. Wij willen spreken over de gronden, waarop we UITGEWORPEN zijn. God ziet die gronden nog op de kerktafel liggen, en ook de stukken van dr K. Dijk, ondertekend door het moderamen.

13. Altijd bereid, te luisteren naar onze bedenkingen? Welzoo. Waarom heeft men dan verklaard, genoeg te weten van het standpunt van K. S. en dus geen nadere verklaring van hem te willen in ontvangst nemen, eer men ging afzetten, en zoo?

14. Hoopt men, dat ook wij willen luisteren? Het werkwoord „hopen” kan wel in „weten” worden veranderd. Wij hebben ons bereid verklaard, al wat de heeren op papier zetten, in ons blad, in onze Acta, in onze archieven op te nemen. Maar een overeenkomstige verklaring van géne zijde ontbreekt.

15. Licht in de duisternis? Welke duisternis? Men heeft toch bezworen: we hebben licht? Tuiste men in het duister, toen men beval den Heere, te bidden voor de „tuchttoefening” op K. S.? Men was toch verzekerd? Is dat niet zoo? ZEGT HET DAN. Maar neemt dan meteen die „tucht” terug. Tucht moet zeker zijn, anders is ze brutale kerkverschouring.

17. Het zwaartepunt ligt nú ineens in de confessioneele geschillen? En waarom is dan alles en nog wat gedaan, om de zaak te herleiden tot opstand, revolutie, woordbreuk, en meer van dat slag? Neemt die woorden dan terug, en spaart geld en tijd en papier. Maar wat ge hier betoogt klopt weer niet met uw voorgaande betoog, dat we handelen uit bepaalde KERKRECHTELIJKE opvattingen. Die evenwel volgens ons de confessie rukken, waarin ze verankerd liggen.

18. Aan het eind komt het hooge woord eruit: men heeft „overwegend” bezwaar schriftelijk te handelen, vooralsnog. Overwegende bezwaren. Met andere woorden: men zegt: wij doen het niet. Daarmee ligt natuurlijk de zaak. Men weet intusschen bijzonder goed, dat onze deputaten gebonden zijn aan het besluit van onze synode. Men heeft zelf zijn eigen synode gesloten (tegenwoordig doet men dat wel weer op tijd; toen een synode gesloten worden MOEST, bleef men zitten om op ALLE gebeurlijkheden te kunnen ingrijpen; thans, nu men voor een BEPAALD PUNT zou hebben kunnen aanblijven, gaat men maar huis). Zijn dus eenzijdig ONZE deputaten gebonden aan ONZE synodebesluiten, anderzijds zijn HUN deputaten gebonden aan DIT nieuwe synodale besluit van Zwolle. Met andere woorden: men maakt het onmogelijk, te komen tot een contact, zoo als door onze synode is toegestaan, en men weet dat. Daarom maakt de vraag aan het slot op ons persoonlijk geen indruk.

19. Trouwens, bestaan er ginds nog wel deputaten? Het eerste briefje kwam van ds Weggemans. Thans krijgen we een stuk van het moderamen van Zwolle. Laat ons aannemen, dat de oude deputaten nog bestaan.

20. We laten het hierbij. Het antwoord van onze deputaten zullen we, als gezegd, hier laten volgen. Nu reeds kan geconstateerd worden, dat men van de zakelijke argumenten van ons Groningsche rapport geen enkel punt heeft aangeraakt. En vooral: dat tegenover dit schijnbaar zoo ootmoedig stuk de harde, naakte werkelijkheid staat van de consequente, en ondubbelsinnige handhaving van alle besluiten inzake schorsing, afzetting, buiten-verband-plaatsing, en wat dies meer zij. Het nieuwe stuk zegt fluweelige dingen. Maar de daaraan voorafgaande besluiten handhaven alle hard-handigheden van 1944 als overeenkomstig Gods wil. Zegt men: schriftelijke correspondentie wekt misverstanden, dan ontkennen wij dat. Een synode, die leeft van het verklaren, en nader en nog eens nader verklaren, en toelichten, en nog eens toelichten, en weer terugnemen van de toelichting, moet ons niet aan boord komen met de bewering, dat de methode zwart-op-wit misverstanden wekt. Zie daarover wat, nuchter als steeds, Marnix opmerkte in zijn brieven in ons blad. En zegt Zwolle: het duurt zo lang, als 't zwart-op-wit gaat, dan antwoorden wij: her-bouwen gaat altijd langzamer dan breken (denk aan het ij-tempo van 1944); en voorts: als wij remonstranten zijn, waarom dan niet een „Schriftelijke Conferentie” met ons? De vaders zijn ons daarin voorgegaan. Eindelijk: in drie jaar kan veel gecorrespondeerd worden. Maar ge hebt den pas afgesneden, want ge wist, dat onze deputaten gebonden zijn aan de besluiten onzer synode.

K. S.

SEMI-REMONSTRANTEN.

In een bepaalde editie van „Trouw” (15 Oct.) lezen we, dat dr E. D. Kraan herstel van de eenheid slechts mogelijk acht, als „de Vrijgemaakte Kerken hun (haar) semi-remonstrantsche leer omtrent Doop en Verbond laten varen”. Dr Kraan weet, dat onze kerken geen andere leer hebben dan van de drie formulieren. Die vindt hij dus semi-remonstrantsch? Toch hebben die kerken geen uitspraken daarboven, ook niet die van

dr Kraan's kerken, die sinds 1942 een uitspraak hebben, welke voor het „natuurlijk licht” e.d. uitdrukkelijk den naam beschermt, dien volgens de Dordtsche Leeregels de Remonstranten daaraan gaven: den naam: „gemeene gratie”.

K. S.

HET WIEGELIEDJE VAN ZWOLLE.

Men hoort van synodocratische zijde, als het uitkomt, gedurig de verzekering, dat er in '46 toch heusch niets veranderd is; de vervangingsformule van 1946 heeft „zakelijk” denzelfden inhoud als de leeruitspraken van 1905 en 1942. Thans komt deze bewering van officiële zijde (de Zwolsche synode n.l.), en doet ze dienst als argument in de officiële afwijzing van een bezwaarschrift, dat der 21 Friesche predikanten.

Het heeft nu toch wel eens zin de balans op te maken en het gesol met de vervangingsformule vast te leggen. Een van de overwegingen die dit voorjaar de revisiesynode ertoe brachten een nieuwe formule te stellen in de plaats van die van 1905-1942, luidde: „dat de veranderde situatie in de kerken een nieuwe uitspraak over sommige punten betreffende het genadeverbond wenschelijk maakt”. Ieder die dit leest, vraagt zich met belangstelling af, waarin die verandering van situatie dan wel bestaat. We lezen in het rapport-de Graaf („Kerknieuws” 2 Mrt. 1946) o.a.: „Onze kerken verkeeren nu in een geheel andere situatie dan in 1905; nu zijn er echter andere vragen aan de orde. Deze laatste opmerking over de veranderde situatie geldt ook de uitspraken van 1942-’43. Ook sinds '42 is weer een zekere verschuiving, reeds lang aan den gang, openbaar geworden. Het is in de tegenwoordige situatie noodig, het verband tusschen verbond en verkiezing te handhaven, en een opvatting van het verbond af te wijzen, als zou het opgaan in een voorwaardelijke heilsbelofte of in een geschenken recht”. Het is dus wel duidelijk: in '46 zijn er andere vragen aan de orde dan in '05; óók andere vragen dan in '42.

Nu kan men wel weer zeggen: dat zijn enkele zinnen uit een rapport en een rapport heeft geen bindend gezag. Maar ditmaal gaat het vliegertje niet op. Want de synode heeft zowel in overwegingen als in formule zakelijk en af en toe zelfs woordelijk dit gedeelte van het rapport overgenomen, en zulks met algemeene stemmen.

M.a.w. héél de revisiesynode was zich bewust, dat het in de formule '46 over andere vragen, over andere zaken, ging dan in de leeruitspraken van 1905 en 1942.

Conclusie: de „zakelijke inhoud” van '46 is een geheel andere dan die van 1905-’42.

Na deze overweging evenwel was de eerste uitspraak der revisiesynode: „dat de zakelijke inhoud der betreffende uitspraken van 1905 en 1942 als in overeenstemming met Schrift en belijdenis niet mag worden prijsgegeven”.

Een zonderlinge redeneertrant. De overweging is: er zijn thans nieuwe vragen aan de orde. De uitspraak suggereert: zakelijk verandert er niets. Bij de debatten liet de rapporteur, ds de Graaf, zich duidelijk uit: het verschil betrof slechts de formulering, de inhoud bleef onaangetast.

Men overweegt: nieuwe vragen maken een nieuwe formule noodig van een anderen inhoud. Het verschil tusschen '46 en vroeger ligt in de zakelijke inhoud. Doch vlak daarop spreekt men uit: het verschil ligt slechts in de formulering, in de woorden, en niet in den zakelijke inhoud.

Wie deze dingen met aandacht volgde, kon op zijn vingers wel narekenen, dat de tragedie van 1946 nog groter zou zijn dan die van 1942-’45. Het viel nu direct te voorspellen, dat het groote camouflagespel beginnen ging. Want men kon nu, vanwege de tegenstrijdigheid der vervangingsformule, twee kanten uit: men kon zeggen: er is niets veranderd; men kon ook zeggen: alles is veranderd, we bevinden ons in een heel nieuwe situatie. Men kon dat doen, en men zou het ook doen, al naar de omstandigheden het vereischten.

Het is ook gebleken, dat men van gindsche zijde met twee monden sprak. Als het erom ging een bezwaard broeder vast te houden, zei men: praat niet meer over 1905 en '42, we hebben nu wat nieuws. Sprak men evenwel tot iemand, die zwoer bij het veronderstellingsdogma, dan zei men: broeder, wees gerust; alles is bij het oude gebleven.

En nu kwamen de Friesche predikanten tot de Zwolsche synode met een gravamen, en ze zeiden: synode, de nieuwe formule is toch werkelijk ruimer; maar dan was de vroegere formule van '42 ook te strak. Dan ging dus uw voorganger van '43-’45 te ver; dan ligt bij haar concrete schuld.

Het antwoord van Zwolle is bekend; het werd in het vorige nummer reeds onder de loupe genomen.

Maar er valt meer te vertellen. Want onbegrijpelijkers vergat Zwolle bij de behandeling van dit gravamen in comité-generaal te gaan. En zoo kon het „Kerknieuws” van dhr Scheps, d.d. 16 Oct. j.l. een periverslag ons brengen van de voorstellen der commissie, alsmede van de daarop gevolgde discussies. Dit verslag demonstreert sterker dan iets anders de voosheid en onwaarsachtigheid der vervangingsformule.

Dr Kroeze rapporteerde namens de betrokken com-

missie, die met het volgende voorstel tot de synode kwam (ik spatier enkele dingen):

1e. In het midden latende of de Nieuwe Verklaring van 1946 een verruiming beteekent ten opzichte van de uitspraken van 1905 en 1942, er geen grond is om uit het vervangen van de uitspraken van 1905 en 1942 door de Nieuwe Verklaring te concluderen dat de synode van 1943-’45 eischen heeft opgelegd die te ver gingen, aangezien de zakelijke inhoud van de vervangen uitspraken is gehandhaafd, en dat er daarom in dezen niet kan worden gesproken van concrete schuld der synode 1943-’45.

Men wrijft zich de oogen uit, als men zulke nonsens leest. Men wil in het midden laten wat toch het hart der kwestie is! Is 1946 inderdaad ruimer, dan is 1942 te strak geweest, dan ging de synode toen dus te ver. Daar is geen speld tusschen te krijgen.

Dt commissie redeneert evenwel: we laten dat in het midden of de verklaring van 1946 ruimer is; we zeggen daarop ja noch neen; d.w.z. we laten in het midden of de synode van 1943-’45 te ver ging. Dan krijgen we de volgende parafrase: in het midden latende of die synode te ver ging, spreken we uit, dat ze niet te ver ging. Een fraai staaltje van kerkelijk werken. Ik stel me al een rechter voor, die aldus in hooger beroep een bezwaarschrift afhandelt: „In het midden latende, of beklagde schuldig is, spreek ik uit, dat hij onschuldig is”. Misschien vergaat den Frieschen predikanten nu toch eindelijk den lust om zich tot een synode te wenden in den zoogenaamden kerkelijken weg. Men maakt zich immers toch met een Jantje-van-Leiden van de klachten af. Men zegt eerst: wie bezwaard is, komt met argumenten, en hij doe zulks in den kerkelijken weg. Als er iemand zoo onverstandig is om aan dien oproep gehoor te geven, dan krijgt hij nul op het request, want men „laat de argumenten in het midden”.

Nu iets over de debatten, altijd volgens het verslag van „Kerknieuws”. Ds Bouwmeester wees erop, dat de verruiming, die in 1946 gegeven is (!!) een zaak is, die voor velen nog niet duidelijk is. Ds Hakman vroeg: Is de nieuwe verklaring een verruiming of niet? Indien wel, dan zitten er consequenties in. Prof. Ridderbos (J): wat de verruiming betreft, als er verschil is, is het dat van een gekloofde haar..... In hoever het nu een verruiming is, is niet uitgesproken. En we moeten er ook niets aan toevoegen, want dat geeft maar aanleiding tot misverstand. Spr. zou de eerste conclusie tot de hoofzaak willen beperken (dat noemt men: tot de hoofzaak beperken, als men de hoofzaak of er verruiming is, niet uitspreekt, B. H.). Ds Scheele zegt: 1946 is wel een verruiming, en we moeten dat niet in het midden laten. Naar de meening van Prof. Grosheide heeft de formule van '46 de winst, die was behaald in den strijd tegen de ethischen, prijsgegeven.

Hier stop ik maar. Prof. Ridderbos acht feitelijk geen verruiming aanwezig; Prof. Grosheide, Ds Bouwmeester, Hakman en Scheele daarentegen wel.

Het koninkrijkje is wel tegen zichzelf verdeeld, zoodra het over hun grondwet gaat. Ze zijn het over den inhoud en de draagwijdte der vervangingsformule op geen stukken na eens. En het was nog wel een eenvoudige uitspraak des geloofs, die ze allemaal zeggen te gelooven met het hart en te belijden met den mond. Een sterke geloofsgemeenschap is dit toch wel!

Maar men zou na dit debat verwachten, dat er nu een klare uitspraak kwam over de vraag of 1946 ruimer is, ja dan neen. Hoe kon men anders aan de Friesche predikanten een antwoord geven?

Doch wie zulke schoone verwachtingen heeft, komt altijd bedrogen uit bij deze menschen. Tenslotte werden aanvaard de conclusies, waarover ik de vorige week sprak: de meening der Friesche predikanten inzake de concrete schuld is onjuist, want de zakelijke inhoud is gehandhaafd in 1946, en bovendien heeft de synode van '43-’45 nooit meer geëischt, dan dat men die leer zou verkindigen; men vroeg geen instemming.

Is dit een vooruitgang bij de voorgestelde conclusies? Ik noem het een moreel achteruithollen. Dr Kroeze en zijn commissie wilden de zaak der verruiming in het midden laten, maar ze zeiden dat ten minste nog hard op. De synode laat die kwestie metterdaad in het midden, want geen sterveling weet of de vervangingsformule ruimer is dan '42 of niet; alleen ze past er wel voor op, dat open en rond te zeggen. Ze heeft immers in haar apotheek zulk een prachtig medicijn, dat verdoovend werkt op tamme bezwaarden zowel als op ultra-synodocraten, en nimmer zijn uitwerking mist. Ze greep ook ditmaal naar dat fijne kerkelijke slaapmiddel, geheeten: „zakelijke inhoud”.

Dat men het inzake de nieuwe formule niet eens is, wie let er nog op? Of die nieuwe formule ruimer is dan die van voorheen, — wat doet het ertoe? De „zakelijke inhoud” bleef onveranderd. En men neuriet het wiegeliel der kerk: Slaap, schaap van Christus, slaap!

Ik ben alleen benieuwd, of de Friesche predikanten nog herders zullen blijken te zijn.

B. H.

OPLE.

Mr I. schrijft onder gelden.

In o. nummer.

Kun. zoek C. storten. rale I. (on).

Ter. verzo. stelde.

Tot. Van. aanbew.

MED.

In. wij. er. te. de. plaats. lenden.

Het. lende.

Wij. voor. doen. plaats.

Er. Diacon. onder.

Wij. moeilijk. allen. te. ver.

Bea. circula. kunt. dat. oc. taak. C.

Cor. 37. An.

„ZW.

Dr. dat. heere. maken. in. Am. wij. e. scheer. niet. sp.

Dés. Ove. Wan. bepaal. van. e. geen. artikel. EIGEL. behoos. gewees. „het. c. maakt. zondig. dekt. lijk. e. wegens. intens. lijke. b. gebas. gestas. beden. Miss. scher. Mag. Ik. blik. z. compl. al. de. lijke. ligg. en. —. van. h. en. on.

BIBL.

Het. onzen. Vrouw. breid. We. medev. hoofd. keld. z. verdie. we. he. klaar. uitgeg.

tel tot de synode

ende of de
n 1946 een
ten opzichte van
geen grond
en van de uit-
fieuwe Verklaring
node van 1943-'45
ngen, aange-
oud van de
is gehand-
in dezen
roken van
de 1943-'45.
den zulke nonsens
n laten wat
inderdaad ruimer,
ig de synode toen
schen te krijgen.
we laten dat in
1943-45 te
lgende parafraze:
of die synode
dat ze niet
kerkelijk werken.
aldus in hooger-
: „in het midden
preek ik uit, dat
at den Frieschen
lust om zich tot
enaamden kerke-
immers toch
e klachten
come met argu-
er kerkelijken
ig is om aan dien
hij nul op het
in het midden“,
volgens het ver-
eester wees erop,
geven is (!!) een
telijk is. De Hak-
een verruiming
consequenties in-
ming betreft, als
skloofde haar.....
is, is niet uit-
ets aantoe-
; maar aan-
id. Spr. zou de
willen beperken
eperken, als men
niet uitspreekt,
een verruiming
m laten. Naar de
de formule van
n strijd tegen de

bos acht feitelijk
t. Groshede, Di
daarentegen wel
zelf verdeeld, zoo-
zijn het over den
ngingsformule op
nog wel een een-
die ze allemaal
te belijden met
chap is dit toch

ten, dat er nu een
g of 1946 ruimer
aan de Friesche
ngen heeft, komt
Tenslotte werden
de vorige week
predikanten inzake
de zakelijke in-
vendien heeft de
cht, dan dat men
geen instemming
roorgestelde con-
achterruithollen.
de zaak der ver-
ze zeiden
op. De synode
het midden, want
gsformule ruimer
paster wel
onde te zeg-
ek zulk een prach-
tamme bezwaar-
en nimmer zijn
al naar dat fijne
heeten: „zak e-

mule niet eens is,
formule ruimer is
st het ertoe? De
l. En men neuriet
schaap van
sche predikanten
B. H.

OPLETTEN: INZAKE DE ZENDING.

Mr Dr Jan Meulink, 1e Veldkampstraat 1, Enschede, schrijft ons: In „de Reformatie“ van 19 Oct. staat onder het hoofd „Zending“ het verzoek de ontvangen gelden te storten op mijn giro no 399867.

In ontving echter juist heden een speciaal giro-nummer voor de generale Zendingkas.

Kunt U in verband hiermede in Uw blad een verzoek opnemen de zendingsgelden voortaan te willen storten op no 442338, t.n.v. „de quæstor der Generale Kas van de Zending v. d. Gereformeerde Kerken (onderh. art. 31 K. O.) Enschede“.

Ter bespoediging van deze publicatie zend ik U dit verzoek rechtstreeks. De Veltman, den 2en scriba, stelde ik hier inmiddels van in kennis.

Tot zoover Mr Dr Meulink.

Van harte in de nauwkeurige attentie van allen aanbevolen. Aanteekenen in uw handboek! K. S.

MEDEDEELING AAN ALLE BRS. DIAKENEN.

In onze circulaire van 24 Augustus j.l. drongen wij er bij alle Diaconieën in ons land op aan ons mede te deelen of er in hun gemeente mogelijkheid was tot plaatsing van een of meer rustbehoevenden, herstellenden e.d.

Het stemt ons tot dankbaarheid, dat er verschillende opgaven zijn binnengekomen.

Wij verzoeken nu de Diaconieën, die gegadigden voor plaatsing hebben ons daarvan mededeeling te doen, opdat zoo spoedig mogelijk de aangeboden plaatsen worden bezet.

Er zijn evenwel nog meer dan TWEE HONDERD Diaconieën, waarvan wij niets hoorden. Dat moet onder ons toch niet zoo zijn broeders!

Wij kunnen ons heel goed voorstellen, dat er veel moeilijkheden zijn. Maar als één lid lijdt, moeten wij allen medelijden en dit houdt in: trachten het lijden te verzachten en zoo mogelijk op te heffen.

Beantwoordt dus allen even onze in bovengenoemde circulaire gedane vraag of u een of meer personen kunt onderbrengen. Kunt u NIET helpen, laat ons dat ook weten. Voor een juiste vervulling van onze taak dienen onze gegevens volledig te zijn.

Correspondentie-adres: W. Beudeker, Kribbestraat 37, Amsterdam-Z.

Diaconen van de Gereformeerde Kerk onderh. art. 31 K. O. te Amsterdam-Centrum.

„ZWART MAKEN“.

Dr G. C. Berkouwer vermoedt blijken „Grf. Wkbl“, dat hij wel bedoeld zal zijn onder de Amsterdamsche heeren, die in Amerika ondergeteekende „zwart maken“, en wijst dit dan af met de opmerking, dat hij in Amerika pas aankwam op dien en dien datum, terwijl een bepaald Amerikaansch artikelboekje verscheen vóór dien. Hij vraagt van ons, dat ook wij zelf niet speculeren.

Daaraan heeft hij groot gelijk. Overigens niet.

Want aan hem hebben wij niet gedacht, en aan een bepaald datum ook niet, en aan een bepaald vorm van contact evenmin. De persoon-Berkouwer stond geen oogmerk voor mijn geest. Ik had het, het artikel van 12 Oct. wijst het duidelijk aan, over de EIGENLIJKE synodale „leiding“. En tot dat kringetje behoort Dr Berkouwer niet; ware hij een echte leider geweest, dan ware hij van die bepaalde synode, waarop „het dan maar gebeuren moest“, geen voorzitter gemaakt, want dan had hij niet al dat dwaze en diepzondige heen-en-weer-gescharrel met zijn naam gedekt, dat zijn kring voor de heele toekomst bespottelijk, en de kerkpapieren, waaronder zijn naam staat, wegens hun wets-verkrachting en -verdraaiing zoo intens verachtelijk maakt. Dan zou de wetenschappelijke bekwaamheid, die hij op een bepaald theologisch gebied aan den dag legt, hem ook ten dienste hebben gestaan, om de synode af te houden van al die dwaasheden en inconsequenties.

Misschien vindt Dr Berkouwer me vandaag erg scherp.

Mag zijn.

Ik voor mij zelf evenwel geloof, dat hij op dit oogenblik, zij het dan op een ietwat pijnlijke manier, een complimentje gencasseerd heeft: al blijf ik hem met al de zijnen ook diep schuldig zien wegens de ontzaglijke kerkverwoesting die voor zijn rekening blijft liggen. Zijn verstand, zijn wetenschappelijk vermogen, en — zijn geweten hadden hem moeten terughouden van het zetten van zijn naam onder allerlei seculair en onchristelijk spul. K. S.

BIBLIOTHEEK THEOL. HOOGESCHOOL.

Het was ons, als Commissie, een vreugde, om op onzen Theol. Hoogeschooldag namens de Vrijgemaakte Vrouwen f 4.000,- af te kunnen dragen voor de uitbreiding van de Bibliotheek van onze School.

We danken al onze Vrouwen heel hartelijk voor de medewerking in dezen, in 't bijzonder onze plaatselijke hoofden. Ook onze meisjes, die bij dit werk ingeschaald zijn, hebben niet „minst een woord van dank“ verdiend. Onze Theol. Hoogeschool is het waard, en we hebben onze liefde getoond, door elke week 5 cents klaar te houden voor dit doel. Nooit zullen we van dit uitgegeven geld spijt kunnen krijgen, want we helpen

hiermee de zaak van Gods Kerk en School bouwen! Nog niet alle Vrijgemaakte Kerken doen aan deze actie mee.

Mogen we een vriendelijk, doch dringend beroep doen op onze kerkeraden of predikanten, die nog steeds verzuimden iemand uit de gemeente op te geven om dit werk te organiseren. En dan liefst SPOEDIG dit in orde te maken? Want elke week verzuim brengt iedere week ook schade mee voor het werk voor onze School!

Vol activiteit gaan we verder, zoodat we de volgende drie maanden zoo mogelijk meer dan het bovengenoemde bedrag kunnen afdragen, doordat ALLE vrijgemaakte Vrouwen voor dit mooie doel bijdragen.

Mede door deze eenvoudige hulp helpen we mee aan de vorming van onze predikanten, die straks de gemeenten ingaan met den vollen rijkdom des Evangelies.

HET COMITÉ.

Corresp.-adres: B. v. d. Berg, Vloedijk 104, Kampen.

(We zijn dit comité zoo dankbaar. Reeds zijn ettelijke, waaronder zeer waardevolle, aangekocht. En het resultaat van 3 maand opent zeer wijde perspectieven. We hebben al nieuwe kasten moeten bestellen..... Zee r dringend aanbevolen. Hier is behoefte — K. S.)

OPVOEDING EN ONDERWIS

UITZICHT EN GEVAAR. 1) (Slot.)

We mogen wel vragen: Waar is het Christelijk Europa? Wat is er over van het ware Christendom in Europa?

Zal het nog eens anders worden?

Zal Europa zich nog weer in menigte waarlijk bekeeren tot den Heere God en Zijn Christus? Zullen het heidendom en de mohammedanen zich eens in groote millioentallen laten winnen voor het Evangelie van den gekruisigde, maar weer opgestanen en ten hemel verheven en aan Gods rechterhand gestelden Zoon van God?

God is alles machtig, en kan doen wat Hem behaagt. Maar geoordeeld naar hetgeen Hij ons dienaangaande openbaart in de Heilige Schrift, en gezien de geschiedenis van het Joodsche volk de eeuwen door, vóór Christus' geboorte, en daarna, en gerekend met de historie der kerk gedurende de honderdtallen jaren verlopen sedert die geboorte, in onderscheiden landen en plaatsen, valt daarop weinig of niet te hopen. Integendeel.

Het is onmogelijk, degenen die eens verlicht geweest zijn, en de hemelsche gave gemaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede woord Gods en de krachten der toekomstige eeuw, en afvallig worden, wederom te vernieuwen tot bekeering, als welke zichzelf den Zoon Gods wederom kruisigen en openlijk te schande maken, Hebr. 6: 4-6. Geldt dit van individuele personen, de gevolgtrekking er uit voor groepen en volken ligt voor de hand.

Daarbij heeft de apostel Paulus aan de Thessalonicenzen gezegd, en lezen wij in II Thess. 2, dat er vóór 's Heeren wederkomst de groote afval van het Christelijk geloof en Christendom komen zal, vs. 3.

En wat het heidendom en Mohammedanisme betreft: Is ons niet aangekondigd in Openb. 20, dat na zijne duizendjarige binding satan uitgaan zal om de volken te verleiden die in de vier hoeken der aarde zijn, Gog en Magog, om hen te vergaderen tot den krijg, n.l. tegen Gods volk of 's Heeren gemeente, en dat dezer getal is als het zand van de zee? vs. 8.

Daaruit kunnen we wel weten, dat steeds maar, verhoudingsgewijs gesproken, betrekkelijk weinigen uit de niet-Christenvolken zich tot het geloof in 's Heeren Evangelie zullen laten brengen.

Het is dus ook nu, ondanks allen anderen schijn dien het ergens hebben kan, en het zal blijven gelden tot het eind der eeuwen, van 's Heeren gemeente: klein kuddeke. Daarom waarschuwt de Heere ook: Gaat in door de enge poort; want wij is de poort en breed is de weg die tot het verderf leidt, en velen zijn er die door dezelve ingaan. Want de poort is eng en de weg is nauw die tot het leven leidt, en weinigen zijn er die hem vinden, Matth. 7: 13-14.

Hooren we wel? Laat ons er goed onze aandacht aan schenken: en weinigen zijn er die hem vinden.

Ja, Johannes zag wel eene groote schare, die niemand tellen kon, staande vóór den troon en vóór het Lam, bekleed met lange witte kleederen en palmtakken in de handen, en die riepen met groote stem: De zaligheid zij onzen God, Die op den troon zit, en het Lam, Openb. 7: 9-10. Maar tegenover al de millioenen en honderdenmillioenen menschen, die er van den aanvang der wereld geweest zijn en tot haar einde zullen geboren worden, is die onoverzienbare,

1) Toespraak door Prof. Dr S. Greijdanus, ter opening der lessen van den cursus 1946-1947 aan de Theologische Hoogeschool (Broederweg 15) van de Gereformeerde Kerken in Nederland op Vrijdag, 4 October 1946.

ontelbare schare toch, volgens de Heilige Schrift, maar klein.

Zullen wij er bij zijn, wij, een ieder persoonlijk? Zie, dat kleine getal brengt zijne moeiten en brengt zijne verzoeken mee. Geschapen uit en in de gemeenschap en de menschheid, sluiten we ons graag aan bij de veelheid, de menigte, de meerderheid. Het alleen staan, bij het geringe aantal, dat geminacht en bestreden wordt, te behoorren, lokt ons uitteraard niet aan. Dat vordert menigmaal strijd, opoffering, moeite. De Heere heeft dan ook gezegd: Zoo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op, Matth. 16: 24.

Ik wil dit thans niet verder uitwerken. Een ieder trekke er voor zich de conclusies uit, die er in liggen ook ten aanzien van ons leven en studeeren en voorbereiden tot den ambtelijken dienst vroeger of later. Laat mij u nog op iets anders mogen wijzen.

Op een gevaar.

Daar staan in de Heilige Schrift van die woorden, die men leest, gedurig weer, en die men wel weet, maar die toch korteren of langeren tijd niet, en misschien ook wel nimmer, onze bijzondere opmerkzaamheid trekken, maar toch soms ook wel door de eene of andere omstandigheid wat meer voor onzen geest komen te staan, en ons sterker dan gewoon treffen. Moge ik U op een paar, met welke dat ten aanzien van mij het geval was, wijzen. Het eene staat in Luc. 13. Daar was iemand tot den Heere gekomen met de vraag, of er ook weinigen zijn, die zalig worden. Op die vraag geeft de Heere dan geen rechtstreeksch antwoord, maar wel een zijdelingsch. Strijdt om in te gaan door de enge poort, zegt Hij, want velen zullen zoeken in te gaan en zullen niet kunnen, Luc. 13: 23-24.

Velen dus zullen niet kunnen ingaan. Zij zullen wel zoeken in te gaan, maar zij zullen niet kunnen. Dat slaat dus niet op heidenen, en degenen die nooit van het Evangelie des Heeren gehoord hebben, noch op hen, die dat openlijk verworpen hebben. Neen, we hebben hier menschen, tot wie dat Evangelie gekomen is, en die dat ook aangenomen hebben. Dus: voorzoover wij menschen over anderen oordeelen kunnen: geloovigen, Christenen, leden van 's Heeren gemeente. En dat blijkt nog duidelijker, wanneer zij op 's Heeren afwijzing om hen in de hemelzalen van vrede en eeuwige blijdschap toe te laten, daar zich niet stil bij neerleggen, maar aan de deur gaan kloppen en roepen: Heere, Heere, doe ons open, vs. 25. Zij meenen dus, dat hun met die uitsluiting groot onrecht wordt aangedaan. Zij hebben, blijken zij te meenen, recht er op, binnen gelaten te worden, en dat recht met kracht, door kloppen op de deur en door geroep, te mogen laten gelden. Het zijn dus geen openlijke verwerpers van den Heere en Zijn Evangelie, noch heidenen en Mohammedanen die nimmer van dat Evangelie hoorden, of er zich althans nooit mee inlieten. Het zijn geen openlijke ongelooovigen. Integendeel.

Hoort hoe zij hun recht bepleiten. Wij hebben in Uwe tegenwoordigheid gegeten en gedronken, en Gij hebt in onze straten geleerd, vs. 26. Zij hebben dus met den Heere, en de Heere heeft met hen gemeenschap geoeft, nauwe gemeenschap zelfs, tafelgemeenschap. Zij hebben dus den Heere niet verworpen. Neen, zij hebben Hem opgenomen en aangenomen: Hij heeft in hunne straten geleerd, d.w.z. zij hebben Hem niet uit hunne stad geworpen, maar Hem tot zich toegelaten, en Zijne prediking aangehoord, ja ook die aangenomen. Hem bij zich in huis geroepen en Hem een maaltijd bereid en daar met Hem gegeten en gedronken.

En daar zegt Hij: Ik ken u niet van waar gij zijt! vs. 25.

Wij kunnen dus zeggen: Deze menschen hebben zich aangesloten bij 's Heeren gemeente, hebben belijdenis van hun geloof gedaan, hebben deelgenomen aan 's Heeren Avondmaal. En daar zegt de Heere van dezen: Velen zullen zoeken in te gaan en zullen niet kunnen, vs. 24.

Hooren we goed: Velen. Dat is schokkend, dat is ontroerend. Zullen wij bij die velen zijn?

Als de Heere dan verder tot hen zegt: Wijk van Mij af, alle gij werkers der ongerechtigheid, vs. 27, dan geeft Hij daarmee de reden te kennen van Zijne afwijzing van hen: gij werkers der ongerechtigheid. Zij hebben onder vromen, Christelijken, Godsdiens-tigen schijn, onder Godvruchtig voorkomen, in hart en leven toch vastgehouden aan ongerechtigheid, welke dat ook mocht wezen bij de onderscheiden personen. Het wezen der ware vreeze des Heeren ontbrak aan den vorm. De inhoud beantwoordde niet aan het uiterlijk. De Heere, Die waarheid in het binnenste eischt, zag dat wel.

En zoo wijst Hij hen dan straks aan de hemelpoort af, ondanks alle meening en pretentie van deze dan afgewezenen.

Deze ontzettende waarheid sta u, sta ons allen, ook steeds duidelijk voor oogen bij ons verkeer en onzen arbeid hier, bij onze studie, bij onzen omgang met elkander. Dat hebbe zijn invloed op uwe vorming en doe zijn zegenrijke werking ook voor den ambtelijken arbeid, die straks werkt.

Maar daar is nog een ander Schriftwoord, waar ik u ook op wilde wijzen. Het staat in Matth. 7 vs. 22-23, waar de Heere, ook sprekende over den dag